

DOI 10.52363/2414-5866-2023-1-35

УДК 35.07:351.86:355.45

*Порока С.Г. доктор філософії з ПУтаА, ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків
ORCID: 0000-0001-9418-3597*

*Кононович В. Г. кандидат наук державного управління, НУЦЗУ. м. Харків
ORCID: 0009-0001-8036-2399*

*Poroka S. PhD in Public Administration Senior Research Fellow of State Security
Research Department of Educational-scientific-production center, National Uni-
versity of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

*Kononovych V. PhD in Public Administration National University of Civil
Protection of Ukraine, Kharkiv*

НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ЯК ФАКТОР ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

EMERGENCY SITUATIONS AS A THREAT FACTOR TO THE NA- TIONAL SECURITY OF UKRAINE

Проаналізовано нормативно-правову базу у сфері національної та цивільної безпеки України. Визначено напрямки доопрацювання нормативно-правової бази у зазначеній сфері. Акцентується на новаціях у сфері впровадження на вітчизняних теренах Механізму цивільного захисту, до якого приєдналася Україна у 2023 році.

***Ключові слова:** державна політика; фактори; загрози; національна безпека; Україна.*

The legal framework in the field of national and civil security of Ukraine is analyzed. Directions for finalizing the regulatory framework in the specified area are determined. Emphasis is placed on innovations in the field of domestic implementation of the Civil Protection Mechanism, which Ukraine joined in 2023.

***Key words:** state policy; factors; threats; national security; Ukraine.*

Постановка проблеми. Сьогодні в теорії та на практиці публічного управління при розгляді проблем національної безпеки України основна увага приділяється забезпеченню військової безпеки нашої держави. Зрозуміло, що це зумовлено повномасштабною агресією проти неї. Однак цього не достатньо, оскільки стали очевидними складність і різноманіття форм видів небезпек у сфері системи безпеки, які чинять вплив на сучасне суспільство, територіальну цілісність України тощо. До цих небезпек з упев-

334

неністю можна віднести економічну, політичну, техногенну, природну, гуманітарну (культурну), екологічну, інформаційну безпеку, безпеку життєдіяльності та ін. види безпеки. Об'єднавчим для них поняттям є національна та цивільна безпека. Цивільна безпека є однією з найважливіших складових частин національної безпеки, що виражається рівнем захищеності держави, суспільства або особистості від зовнішніх і внутрішніх загроз. Основними характеристиками стану та рівня цивільної безпеки є стан захисту суспільства від злочинів, правопорушень, екстремізму, тероризму, а також, що важливо, стан захисту особистості та суспільства від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру. Ці ситуації, у свою чергу, вимагають стратегічного мислення у розумінні кількісних й якісних показників небезпек і факторів ризику, а також реалізації визначених науково-теоретичних положень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження різних аспектів «національної безпеки», «державної безпеки», «цивільної безпеки» та ін. є предметом учених В. Бакуменка, С. Домбровської, О. Кравчука, В. Мороза, Г. Ортіної, А. Помази-Пономаренко, О. Радченка, В. Садкового, Г. Ситника, В. Стрельцова, В. Торічного та ін. Разом із тим останніми роками зростає вплив зовнішніх факторів на систему безпеки в Україні, при цьому основним дестабілізуючим фактором є зовнішня агресія проти неї, що зумовлює значне зростання кількості надзвичайних ситуацій. Не вчасне реагування на них, у свою чергу, сприяє кристалізації проблем у сфері національної та соціальної безпеки. Остання ж як реагент вказує на стан соціально-економічного функціонування країни. На цій підставі вважаємо, що потрібно говорити про особливе значення реалізації державних заходів у сфері забезпечення цивільної безпеки на сучасному етапі розвитку України та в майбутньому. Зважаючи на це, важливим є комплексне дослідження тенденцій щодо можливих і пріоритетних напрямків розвитку державної політики у сфері національної та цивільної безпеки в Україні, що потрібно робити особливо акцентуючи на взаємовпливі цих видів безпеки.

Постановка завдання. Метою статті є визначення надзвичайних ситуацій як фактору загрози національній безпеці України.

Виклад основного матеріалу. Стабільність держави має внутрішній і зовнішній аспекти. У цьому зазначені форми стабільності чи нестабільності у межах країни можуть охопити як усе суспільство, так і його окремі частини, а саме: райони, міста, області (регіони), АР Крим. Зовнішня стабільність держави проявляється також як стійкість її відносин з іншими державами в структурі міжнародних відносин, що склалися на даний момент: 1) економічних; 2) політичних; 3) ідеологічних; 4) науково-технічних.

Стабільність та безпека взаємопов'язані та зумовлюють один одного. Якщо говорити про внутрішньодержавні відносини, то вони знаходяться у

прямій залежності один від одного і на різних етапах можуть змінюватися місцями як головна мета та умови її досягнення [1]. Стабільність життя суспільства може зумовлювати його безпеку та навпаки – зміцнення безпеки сприяє зміцненню стабільності всіх державних засад, суспільства загалом. Публічна влада може бути міцною й органічною, якщо задовольняється низка базових найнеобхідніших життєвих потреб населення; забезпечується система безпеки в усьому світі, рівноправність соціальних верств, а також певний рівень соціальної справедливості; здійснюється правова забезпеченість та захищеність громадян, підтримання порядку у суспільстві, приборкання злочинності; створюється спокійний морально-психологічний клімат, а також умови для функціонування ЗМІ.

Одним із найважливіших ключових завдань держави є формування та забезпечення національної безпеки, що передбачає готовність та здатність суспільства й держави вчасно визначати передумови катастроф і криз, а також упроваджувати дієві методи боротьби з ними [1]. Історично сформованими та усталеними формами такої структури є цивільна оборона України. Державна служба України з надзвичайних ситуацій зі своїми територіальними інституціями виконують роль резервних державних систем, адже залучаються, на жаль, вже на етапі виникнення надзвичайних ситуацій. Основні функції, які виконують органи управління у сфері цивільного захисту, а також кошти цивільної оборони, необхідні для захисту населення, зводяться до такого:

- захисту культурних та матеріальних цінностей суспільства, населення держави від можливих надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

- попередження техногенних і природних катастроф, підвищення рівня захищеності критично важливих для держави об'єктів;

- ліквідація надзвичайних ситуацій, надання допомоги постраждалим і зниження економічної шкоди від надзвичайних ситуацій, подолання соціальних конфліктів;

- медична, транспортна, матеріальна допомога громадянам України, які опинилися в тяжкому стані.

В умовах виникнення криз і надзвичайних ситуацій діяльність органів управління ДСНС України має бути спрямована на забезпечення сталого функціонування галузей економіки країни та збереження системи забезпечення безпеки життєдіяльності населення.

20 квітня 2023 року Україна приєдналася до Механізму цивільного захисту ЄС [3]. Цього дня в м. Київ було підписано Угоду щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу. Це найбільша у світі система надання міжнародної координованої оперативної допомоги при надзвичайних ситуаціях [там само]. Підписання такої угоди – надзви-

чайно важливий захід у сучасних умовах, коли в Україні щодня виникають нові й нові надзвичайні ситуації, що мають різний масштаб охоплення.

Варто відзначити, що зі сторони ЄС Угоду підписав Єврокомісар з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями Янез Ленарчич. Зі сторони України документ підписаний її Міністр внутрішніх справ Ігор Клименко [там само].

Як зазначає О. Стефанішина, повноцінна участь України в Механізмі цивільного захисту покликана сприяти зміцненню спроможності нашої країни у сфері попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного, техногенного та військового характеру на національному і міжнародному рівнях із залученням національних сил країн-членів ЄС. У той же час, це взаємовигідний процес, оскільки приєднавшись до Механізму цивільного захисту, Україна зможе повноцінно ділитись власним професійним досвідом, набутим за часи війни. Це дозволить в майбутньому реалізувати його для ефективного реагування на різного роду виклики та загрози, посиливши систему цивільного захисту Євросоюзу [там само].

Приєднання України до Механізму цивільного захисту в умовах повномасштабної війни є ще одним переконливим свідченням стійкості та ефективності українських інституцій, міцності Української держави [там само].

Слід відзначити, що Єврокомісар Янез Ленарчичем особисто забезпечив мобілізацію необхідної допомоги, спрямованої на покриття першочергових потреб України. Так, через Механізм цивільного захисту ЄС в Україну було направлено близько 88 тисяч тонн гуманітарних вантажів [там само].

Від моменту активації Україною Механізму цивільного захисту (у лютому 2022 року) Координаційний центр ЄС із реагування на надзвичайні ситуації розгорнув та розпочав реалізацію найбільшої та найскладнішої в історії ЄС операції з надання гуманітарної допомоги у надзвичайних ситуаціях для України [там само].

За свідченням Єврокомісара Янеза Ленарчича, приєднання України до Механізму цивільного захисту є ще одним кроком на шляху європейської інтеграції України [там само].

До речі, Механізм цивільного захисту ЄС було створено Європейською Комісією у жовтні 2001 року. Механізм спрямований на зміцнення співпраці між країнами ЄС і 8 державами-учасницями щодо питань цивільного захисту для запобігання та реагування на надзвичайні ситуації [там само].

У цьому контексті можемо підкреслити, що інституції різних рівнів управління розуміють важливість приєднання України до Механізму цивільного захисту. Свідченням такого розуміння на рівні самоврядних інституцій є створення, зокрема, у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, відповідних робочих комісій. Вони можуть забезпечити залучення представників фундаментальної науки до формування державної

політики України щодо впровадження заходів Механізму цивільного захисту на вітчизняних теренах.

Висновки. Отже, в сучасних умовах для реалізації Стратегії нацбезпеки України [2] у межах окреслених у правовому документі національних інтересів необхідно забезпечити ефективну взаємодію механізмів публічного управління у сфері цивільної безпеки на всіх рівнях державно-управлінської діяльності. Ці механізми мають бути узгоджені з Механізмом цивільного захисту, до якого приєдналася наша держава в 2023 році. Цей механізм дозволяє підвищити стан захищеності інтересів суспільства, його груп й окремих особистостей від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що вимагають вжиття заходів із попередження, запобігання, врятування та допомоги населенню в надзвичайних ситуаціях. Крім того, обґрунтовано доопрацювати Закон України «Про національну безпеку України» [2] у напрямку включення положень, які б визначили особливості гарантування та підтримки цивільної безпеки як складової національної безпеки з урахуванням включення нашої держави до Механізму цивільного захисту. У цьому контексті подальші наукові дослідження мають бути присвячені визначенню шляхів упровадження такого Механізму на вітчизняних теренах.

Список використаних джерел:

1. Домбровська С., Помаза-Пономаренко А., Порока С., Урбанек А. Безпекова політика України в умовах євроінтеграції: монографія. Харків. НУЦЗ України, 2023. 252 с.
2. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>.
3. Україна приєдналася до Механізму цивільного захисту ЄС. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/ukrayina-pryyednalasya-do-mehanizmu-cyvilnogo-zahystu-yes>.

References:

1. Dombrovska S., Pomaza-Ponomarenko A., Poroka S., Urbanek A. Security policy of Ukraine in conditions of European integration: monograph. Kharkiv. NUTSZ of Ukraine, 2023. Print.
2. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://www.rada.gov.ua/>.
4. Ukraine joined the EU Civil Protection Mechanism. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/ukrayina-pryyednalasya-do-mehanizmu-cyvilnogo-zahystu-yes>.